

4. Kpmg. (2019). Georgian bankig system overview 2019 Q3. kmpg report, 4.
5. ბანკი, ს. ე. (2019 წლის 2 july). www.nbg.ge. მოპოვებული www.nbg.ge: <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=618>
6. ფონდი, ს. (2019 წლის 2 july). www.pensions.ge. მოპოვებული www.pensions.ge: <https://www.pensions.ge/public-information/news>

ფინანსური სექტორის გლობალიზაციის პრობლემები **Problems of Globalization of the Financial Sector**

გოჩა აბუთიძე - ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის დოქტორანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, g.abutidze@gtu.ge

გიორგი ცაავა - ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, g.tsaava@gtu.ge

Gocha Abutidze - Doctoral Student, Georgian Technical University, g.abutidze@gtu.ge

Giorgi Tsaava - PhD in Economics, Professor, Georgian Technical University
g.tsaava@gtu.ge

აბსტრაქტი. საბანკო მომსახურების ბაზრის გლობალიზაცია და საერთაშორისო რეზერვების სიდიდეზე ფულადი ბაზის დამოკიდებულება არა მარტო ეკონომიკური აგენტების დაბალ საინვესტიციო აქტიურობას, არამედ კაპიტალიზაციის დაბალ დონეს, ეროვნული საბანკო სისტემის არასაკმარის ფინანსურ ტევადობასაც განაპირობებს. ფინანსურ გლობალიზაციას მასშტაბებისა და შედეგების, კონკურენციის დონის, საფინანსო-საკრედიტო ტექნოლოგიების შესაძლებლობებისა და ხარისხის მიხედვით ანალოგები არ გააჩნია.

საბანკო მომსახურების ეროვნული ბაზრის პოტენციალის რეალიზაცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქვეყნის განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავების ასპექტში, რომელიც უცხოეთის სპეციალიზებული საფინანსო-საკრედიტო ინსტიტუტების მხრიდან კონკურენტული გამოწვევების ასახვას მოითხოვს. საქართველოს საბანკო სისტემაზე გავლენას ახდენს არა მარტო ეროვნული ეკონომიკის განვითარება მთლიანობაში, არამედ საერთაშორისო ფინანსური ბაზრების მდგომარეობაც.

საქართველოს პრაქტიკაში საბანკო ბიზნესის ტექნოლოგიების გაძლიერება, რომლებიც მისი ღირებულების გადიდებაზე მიმართული, ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების სტადიაზეა. ინვესტიციური ზრდის პრობლემები საბანკო სისტემის ეკონომიკური პოტენციალის შეფასებაზე არის დამოკიდებული. ფინანსური ურთიერთობების გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნის ინვესტიციური ზრდა უნდა იყოს ეროვნული ფინანსური ინსტიტუტების პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებაზე დაფუძნებული. თუმცა, საბანკო სექტორის კაპიტალიზაციის განვითარებისთვის წყაროები ჯერ კიდევ მცირეა, ხოლო გარე ინვესტორების მოზიდვის ხერხები საკმაოდ რთული.

საკვანძო სიტყვა: ფინანსური გლობალიზაცია, ფინანსური ბაზრები, კონკურენცია, ტრანსეროვნული ბანკები, ინტეგრაცია.

Abstract. The globalization of the banking market and the dependence of the monetary base on the size of international reserves lead not only to low investment activity of economic agents, but also to low capitalization and insufficient financial capabilities of the national banking system. Financial globalization has no analogues in scale and results, level of competition, opportunities and quality of financial and credit technologies.

Realizing the potential of the national banking market is especially important in terms of developing a long-term development strategy for the country, which reflects the competitive problems faced by foreign specialized financial and credit institutions. The banking system of Georgia is affected not only by the development of the national economy as a whole, but also by the state of international financial markets.

Conducting banking business technologies in Georgia, focused on the growth of its value, is still under development. Investment growth problems depend on assessing the economic potential of the banking system. In the context of globalization of financial relations, investment growth in the country should be based on the effective use of the potential of national financial institutions. However, the sources of growth in banking sector capitalization are still scarce, and the ways to attract foreign investors are rather complicated.

Keywords: Financial Globalization, Financial Markets, Competition, Transnational Banks, Integration.

შესავალი. ფინანსური სფეროს გლობალიზაციის პრობლემები. საქართველო მსოფლიო ეკონომიკაში გლობალიზაციის პერიოდში შედის. მას ერთდროულად უწევს ორი პრობლემის გადაწყვეტა: ეროვნული ეკონომიკის გარდაქმნა და განვითარების საერთაშორისო პირობებისადმი ადაპტირება. აღნიშნულის გამო საქართველოს საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობა გლობალური მსოფლიომეურნეობრივი ტენდენციების გათვალისწინებით უნდა ჩამოყალიბდეს.

საქართველომ გლობალიზაციის პროცესებში აქტიური მონაწილეობის სასარგებლოდ გააკეთა არჩევანი, მაგრამ ჯერჯერობით გადაუწყვეტელია საკითხი, თუ როგორ უნდა ხორციელდებოდეს აღნიშნული მონაწილეობა და რა კონკრეტული მიზნები უნდა იქნას დასახული.

გლობალურმა ეკონომიკამ საერთაშორისო კონკურენციისათვის ეროვნული ეკონომიკური სისტემები გახსნა, მაგრამ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგები თავისუფალი კონკურენციისათვის მზად არ არიან და კონკურენტული უპირატესობების შესაქმნელად დაცვას საჭიროებენ - ქვეყნებს უფლება აქვთ თავიანთი ეროვნული ინტერესები დაიცვან. დღეს, უცხოური ფინანსური კომპანიების შიდა ბაზარზე შეღწევადობის პირობებში, საქართველოს საბანკო ბაზრის სუბიექტებს უფლება უნდა ჰქონდეთ ეროვნული ინტერესების შესაბამისობაში ფინანსური მომსახურების მიწოდების სფეროში „თამაშის წესების“ ფორმირებაზე ზემოქმედება მოახდინონ.

გლობალიზაცია ეროვნული სახელმწიფოს როლს აკნინებს. სახელმწიფოს არ შეუძლია მის საზღვრებს გარეთ მიმდინარე გლობალური პროცესების გაკონტროლება. მასზე მეწარმეობის წახალისების, ადამიანური რესურსების განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის მხარდაჭერის

ფუნქციებია დაკისრებული. ცვალებად პირობებში წარმოქმნადი პერსპექტივების გააზრებისთვის ხორციელდება ღონისძიებების, საფინანსო-საკრედიტო ინსტიტუტების მიერ რეგულირების ტრანსეროვნული მექანიზმების საწყისებისა და პრინციპების შემუშავება.

გლობალიზაციის ფაქტორების მრავალრიცხოვნება, მეურნეობრიობის პირობების მნიშვნელოვანი გართულება, მოცემულ სიტუაციაში მხოლოდ საბაზრო თვითრეგულირების განხორციელების შეუძლებლობა მაკროეკონომიური დონის - ეროვნული ეკონომიკების აღნიშნულ პროცესში განსაკუთრებულ, მასტაბილიზირებელ როლს განაპირობებენ. აღნიშნულ დონეზე ღიაობის ტენდენციასთან ერთად პროტექციონისტური მიმართულებაც ნარჩუნდება, რომელიც განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისთვის მეტი ხარისხითაა დამახასიათებელი, მაგრამ განვითარებულ ქვეყნებშიც აქვს ადგილი.

საქართველოს აქვს შანსი არსებული დამოუკიდებელი საბანკო სისტემა შეინარჩუნოს, ეროვნული ინტერესები დაიცვას. საბანკო ბაზრის საზღვრების ნაჩქარევი გახსნა ეროვნული საბანკო სისტემის შესუსტებამდე და გაქრობამდეც კი მიგვიყვანს. გარემოებათა ასეთი განვითარება ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების მაგალითზე ნათლად არის შესამჩნევი. საქართველოს ბანკებმა, უცხოური გამოცდილების გამოყენებით და წარმომადგენლობების, შვილობილი კომპანიების ან/და ფილიალების სახით უნდა შეიმუშაონ და დანერგონ ახალ ბაზრებზე შეღწევის და განვითარების სტრატეგია.

ეკონომიკაში ნობელის პრემიის ლაურეატმა რობერტ მერტონმა აღიარა სახელმწიფო რეგულირების და ფინანსური ინჟინერინგის ახალი მეთოდების ეფექტიანობისა და გამოყენების ამაღლების მიზნით ინსტიტუტების შექმნის აუცილებლობა. იგი აღნიშნავდა, რომ „ფინანსურ ინსტრუმენტებსა და ინფრასტრუქტურის განვითარებას შორის დისბალანსმა შეიძლება მსოფლიო ფინანსური სისტემის ფუნქციონირების მოშლამდე მიგვიყვანოს“⁵.

გეგმური ეკონომიკიდან საბაზროზე გადასვლისას ეროვნული ფინანსური ინსტიტუტების განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისას საჭიროა შოკური თერაპიის მეთოდებით ან/და ფინანსური ბაზრების

⁵ Мертон Р. Финансовые рынки и финансовые инструменты: развитие систем регулирования. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2004.

ტოტალური დერეგულირების გზით გარდაქმნებზე ითქვას უარი. მეტად მნიშვნელოვანია საფინანსო-საკრედიტო მომსახურების ეროვნულ ბაზარზე ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნება და ფინანსური კაპიტალის სპეკულაციური აქტიურობის შეკავება, თითოეული არსებითი სიახლის თანდათანობითი დანერგვა და მისი აპრობირება მანამ, ვიდრე იგი ძალაში შევა.

იმისათვის, რომ საფინანსო-საკრედიტო მომსახურების ბაზარზე გლობალური ტექნოლოგიები სათანადოდ იქნას ათვისებული, საჭიროა საერთაშორისო ქცევის გარკვეული ნორმები იყოს დაცული. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა საფინანსო-საკრედიტო მომსახურების ეროვნულ ბაზარზე ინფორმაციების ღიაობა და გამჭვირვალობა, მისი რეგულირება და სრულად მიწოდება. მეორეს მხრივ, აუცილებელია ლიკვიდირებულ იქნას ფარული კავშირების მეშვეობით უკანონო ვაჭრობა და მისი მფარველობა, აღმოიფხვრას კორუფციის ყველა ფორმები.

XXI საუკუნეში მსოფლიო არამდგრად მდგომარეობაში იმყოფება, რომელსაც თან განვითარების როგორც ოპტიმისტური, ისე პესიმისტური სცენარებიც ახლავს. ოპტიმისტური სცენარები დაფუძნებულია ერთპოლუსიანი სამყაროს განვითარების შემზღუდავი ეკონომიკური გლობალური სისტემის ფორმირებაზე. მსოფლიო თანამეგობრობა, ასეთი სცენარის შესაბამისად, ვითარდება როგორც მდგრადი მრავალპოლუსიანი სამყარო და გლობალურ-ეკონომიკური ცივილიზაცია. პესიმისტური სცენარის თანახმად, გლობალიზაციის შედეგად მსოფლიომეურნეობრივ ცენტრებსა და პერიფერიებს შორის განსხვავება მუდმივად და, ამასთან ერთად, მკვეთრად გაძლიერდება.

დღეს გლობალიზაციის პროცესთან დაკავშირებული ახალი პრობლემა წარმოიქმნა - მსოფლიო ეკონომიკაში წარმოებისა და ვაჭრობის სფეროებზე ზემოქმედი ფინანსური ბაზრების მზარდი როლი. გლობალიზაციის პირობებში ფინანსურმა ბაზრებმა შეწყვიტეს მხოლოდ ეკონომიკის რეალური სექტორის მომსახურების ფუნქციის შესრულება და დამოუკიდებელი მნიშვნელობა შეიძინეს. აღნიშნული გარდაქმნა შესაძლებელი გახდა სავალუტო - საფინანსო საქმიანობის კომპიუტერიზაციისა და ლიბერალიზაციის პირობებში სუფთა სპეკულაციური ოპერაციებისთვის გახსნილი შესაძლებლობების წყალობით. სპეციალისტები აღნიშნავენ, რომ ყოველდღიურ სავალუტო ოპერაციებს

შორის მხოლოდ 10% ემსახურება საგარეო ვაჭრობას, ხოლო 90% სუფთა სპეკულაციურს წარმოადგენს; მსგავსი სიტუაცია ფინანსური სისტემების კრიზისების რისკს ზრდის, რომლის საშიშროება მუდმივად აღინიშნება.

ტრანსეროვნული კორპორაციები და ფინანსური ინსტიტუტები სულ უფრო აქტიურად მიისწრაფიან თავიანთი განსაკუთრებული მიზნებისკენ და მსოფლიო ბაზრების ფორმირებაზე და ფუნქციონირებაზე პერმანენტულ ზემოქმედებას ახდენენ. გლობალიზაციის მხრიდან კონკურენტული გარემოს პირობების შეცვლა, მსოფლიო ეკონომიკის სტრუქტურის გარდაქმნის ხელის შეწყობით სახელმწიფოების დიფერენციაციის პროცესებს წარმოქმნის.

უცხოური კაპიტალი უპირატესად საბანკო საქმის იმ სფეროებზე ორიენტირდება, რომლებიც რენტაბელობის მაღალ დონეს უზრუნველყოფენ, ხოლო მოკლე- და გრძელვადიან სახსრებში რეალური სექტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებული საკითხები მისი ინტერესების საზღვრებს სცდება, რაც ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის მიერ აღნიშნულ თემაზე ჩატარებული კვლევებით არის დადასტურებული. პრობლემა ასევე მდგომარეობს იმაში, რომ უცხოური კაპიტალი ხშირად ეროვნულ ბანკებს კი არ ავსებს, არამედ ანაცვლებს, რაც მათი შთანთქმის და თანდათანობით გაქრობის წინაპირობებს ქმნის. ბოლო წლების დინამიკა ადასტურებს, რომ ტრანსეროვნული ბანკები ბაზარზე ეროვნული საფინანსო-საკრედიტო ოპერატორების წილს აქტიურად ამცირებენ.

გლობალური საკრედიტო ინსტიტუტების განვითარების სტრატეგია ხელს უწყობდა იმას, რომ კლასიკური საბაზრო მექანიზმების ფუნქციონირების სტიქიურობა და ობიექტურობა შემცირდა და გასული წლების ტენდენციას წარმოადგენს. „რამდენადაც ეკონომიკური ზრდა ეკონომიკური აგენტების სტრატეგიული ქცევის საფუძველს წარმოადგენს, - აღნიშნავს რ. ფოლკი, - ეკონომიკის გლობალიზაციის პირობებში ტრანსეროვნულ ბანკებზე ეროვნული მეურნე სუბიექტების დამოკიდებულობის დამკვიდრების საშიშროება წარმოიქმნება. ამასთან, ფინანსური ინსტიტუტები განვითარებული ფილიალებით და ფინანსური ინჟინერინგის მეთოდებით გლობალური ოპერატორების ტრანსეროვნულ ქსელებში გადაპროფილირდებიან. ფინანსური ტრანსეროვნული ოპერატორები, ეროვნული ფინანსური ინსტიტუტების გავოტრებით

ეროვნული მეურნეობების დარგების უმეტესობას არაკონკურენტუნარიანს ხდიან⁶.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ განვითარებადი ქვეყნებისთვის სტანდარტული მოდელის სახით შეთავაზებული თანამედროვე მსოფლიო ფინანსური სისტემა მოგვაგონებს გადაბრუნებულ პირამიდას, რომლის საფუძველს რეალური სექტორის ან სასაქონლო მომსახურების ნაკადის მომსახურე ფინანსები წარმოადგენენ. მათ წილზე ამჟამად მსოფლიო ფინანსური რესურსების საერთო ბრუნვის 10–15% მოდის. კაპიტალის უდიდეს ნაწილს რეალური მატერიალური შინაარსი არ გააჩნია და თავისი ბუნებით სპეკულაციურია.

ფინანსური გლობალიზაციის განუსაზღვრელობამ საფინანსო-საკრედიტო ინსტიტუტების მექანიზმის კვლევისადმი ახალი თეორიული მიდგომის ჩამოყალიბების აუცილებლობა გამოავლინა.

ჩვენი აზრით, გლობალიზაციის, როგორც დამოუკიდებელი მოვლენის, კვლევის პროცესში, რასაც მეცნიერების უმეტესობა ახორციელებს, იგი როგორც სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციის გამოვლენაც უნდა იქნას განხილული. ამ თვალსაზრისით ჩვენ ყველაზე დაზუსტებულად და რეალურად ი.ფამინსკის მეცნიერული კონცეფცია გვესახება, რომელმაც განსაზღვრა, რომ „გლობალურ ეკონომიკაში ინტერნაციონალიზაციის უნივერსალური გაშლა სამეწარმეო ძალების განვითარების თანამედროვე ეტაპის მოთხოვნილებებზეა დაფუძნებული“⁷.

კეთანხმებით მეცნიერთა ერთი ჯგუფის პოზიციას, რომ გლობალიზაციამ მთავრობების მოქმედების ხასიათი შეცვალა, რომლებიც დღეს, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული ეკონომიკის საერთო განვითარებაზე, გლობალურ დონეზე კონკურენციის პირობების მოძიებაზე და მხარდაჭერაზე არიან ორიენტირებული. მათი აზრით, აღნიშნულს აუცილებლად არ მიეყვართ სახელმწიფოს როლის შემცირებისკენ (თუმცა მისი როლის შესუსტება ხშირად მისაღები და ცვლილების არსის სასურველი შედეგიცაა). მაგრამ ხელისუფლებისგან, უეჭველად, უნდა იქნას მოთხოვნილი, რომ: ა) რეგულირებას იშვიათად და ეფექტიანად

⁶ Falk R. Predatory Globalization. Oxford, DDD, 2004.

⁷ Фаминский И.П. Экономическая глобализация: основа, компоненты, противоречия, вызовы для России // Российский экономический журнал, №10, 2009.

ახორციელებდეს; ბ) იყოს დასახული მიზნების მიღწევისთვის საჭირო რესურსების მობილიზების შემძლე; გ) იყოს ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ზრდის მიზნით საკვანძო სფეროებში ინვესტიციების მიმართვისუნარიანი.

მთავრობებმა თავიანთ გადაწყვეტილებებში კორექტივები დროულად უნდა შეიტანონ და საკუთარ შეცდომებზე ისწავლონ. არც გლობალიზაცია და არც საერთაშორისო თანამშრომლობისა და ინტეგრაციის სხვა ფორმები არ იმუშავებენ, თუ საერთაშორისო ქცევის ფინანსური ინსტიტუციონალური ნორმებიდან გადახრები არ იქნება გამოსწორებული. ამასთან, ეს უკანასკნელი მკაფიოდ უნდა იქნას დაცული. ეროვნულმა სახელმწიფოებმა ზომები უნდა მიიღონ ფინანსური ინსტიტუტების მდგრად ინსტიტუციონალურ განვითარებასთან მიმართებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს ეროვნული ბანკის 2018 წლის წლიური ანგარიში. თბილისი, 2019.
2. მოსიაშვილი ვ., ჭელიძე მ., ხიდირბეგიშვილი ნ. ფინანსური ინსტიტუტები და ბაზრები. სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2017.
3. ცაავა გ., ხანთაძე გ. საბანკო საქმე (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა). სახელმძღვანელო. თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2014.
4. Falk R. Predatory Globalization. Oxford, DDD, 2004.
5. Grey J. False Dawn: The Delusion on Global Capitalism. L., 1998.
6. Held D. Democracy and Globalization // Global Governance, Boulder, Vol. 3, N3, 1997.
7. Hirst P., Thompson G. Globalization and the Future of the National State // Economy and Society, Vol. 24, N3, 1999.
8. Krasner S. Globalization and Sovereignty States and Sovereignty in the Global Economy // Ed. by D. Smyth, D. Solinger, S. Topik. L., N. Y., 1999.
9. Mc-Grew A. Economic Policies in the New Epoch. Stockholm, 1998.
10. Богомолов О.Т. Анатомия глобальной экономики. Москва: ИКЦ «Академкнига», 2003.
11. Гринберг Р.С. Результаты экономических реформ в постсоциалистических странах // Проблемы теории и практики управления, №3, 2003.
12. Мертон Р. Финансовые рынки и финансовые инструменты: развитие систем регулирования. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2004.
13. Фаминский И.П. Экономическая глобализация: основа, компоненты, противоречия, вызовы для России // Российский экономический журнал, №10, 2000.
14. Феррер А. Особенности формирования глобальных финансовых центров. Москва: ЮНИТИ, 2003.